

HACI ÂRİF BEY'İN MEF'ÛLÜ/MEFÂ'İLÜ/MEFÂ'İLÜ/FE'ÛLÜN VEZNİNDEKİ AKSAK ŞARKILARININ ARÛZ-USÛL İLİŞKİSİ

Deniz Adnan ÇOBAN

Doç. Dr., Antalya Belek Üniversitesi Psikoloji Bölümü, deniz.coban@belek.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2523-1799

Çoban, Deniz Adnan. "Hacı Ârif Bey'in Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün Veznindeki Aksak Şarkıların Arûz-Usûl İlişkisi". idil, 112 (2023 Aralık): s. 2097-2109. doi: 10.7816/idil-12-112-13

ÖZ

Tarih boyunca şiir ve müzik serüvenlerine birbirlerini besleyerek devam etmişlerdir. Türk müziği de şiir ile paralel bir gelişim süreci göstermiştir. Şiir adeta Türk müziğinin kimliğini belirleyen bir unsur olmuştur. Öyle ki Türk müziği için "Sözlü Müsiki" tabiri kullanılmıştır. Özellikle arûzun Türk şiirine girmesiyle Türk müziğindeki şiir ve müsikî birlikteliği ayrı bir şekil ve anlam kazanmıştır. Arûzun kendi içinde barındırdığı doğal ahenk ile bestenin usûlü arasındaki matematiksel bağıntıdan arûz-usûl ilişkisi adı verilen bir kaideler manzûmesi oluşturulmuştur. Günümüze ulaşan klâsik eserler incelendiğinde Türk müziğinin önemli bestekârlarının eserlerinin bu kâidelerin ışığında besteledikleri anlaşılmaktadır. Klâsik eserlerin arûz-usûl ilişkisinin çözümlenmesi besteciliğin gelişimine ve eserlerin çok daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada şarkı formunun önemli bestekârı olan Hacı Ârif Bey'in "Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün" veznindeki aksak 14 şarkısı arûz-usûl ilişkisi açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda bu şarkılarda veznin 4, 5, 6, 7, 8 ve 11 ölçüde yerleşim gösterdiği tespit edilmiştir. En fazla yerleşimin 5 adet şarkıyla 7 ölçüde gerçekleştiği gözlenmiştir. Onu 3 şarkıyla 4 ölçü yerleşim izlemiştir. İki şarkı 11, 2 şarkı 5, 1 şarkı 6 ve 1 şarkı da 8 ölçü yerleşimi göstermiştir. Besteciliğin gelişimine katkı sağlamak ve eserleri çok daha iyi analiz edebilmek için arûz-usûl ilişkisini inceleyen daha çok araştırmaya ihtiyaç vardır.

Anahtar kelimeler: Hacı Ârif Bey, şarkı, aksak usûlü, arûz-usûl ilişkisi

Makale Bilgisi:

Geliş: 7 Ekim 2023

Düzeltilme: 16 Kasım 2023

Kabul: 23 Kasım 2023

© 2023 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Büyük şâir Ahmet Hâşim “Şâirin lisânı “nesir” gibi anlaşılmak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, mûsikî ile söz arasında, sözden ziyade mûsikîye yakın, mutavassıt (ara) bir lisandır.” der (Hâşim, 1928: 4). Tarih boyunca şiir ve müzik serüvenlerine birbirlerini besleyerek devam etmişlerdir (Yüceyontar, 2015: 77). Türk müziği de şiir ile paralel bir gelişim süreci göstermiştir. Her ne kadar doğal seslere dayalı ve kendilerine has seyirlere sahip makamlar, ritmik öğelerin kalıplaştırıldığı usûller, solo icrâ ve bunun uzantısı olarak taksim, gazel gibi irticâli formlar ve notadan ziyade meşk yoluyla hızfedilen eserlerin icrâsı gibi temel unsurlardan oluşsa da temel belirleyicisi ve besleyicisi söz olmuştur (Tanrıkorur, 1991: 710). Bu özellik sebebiyle Türk müziği için “Sözlü Müsikî” tâbiri de kullanılmıştır. Müzik dönemsel dilsel, sosyo-kültürel, siyasî, edebî ve ekonomik değişimlerden etkilenmiştir (Kaplan, 2005: 45). Türk müziği bu manada Türk şiirine arüzün girmesinden etkilenmiş ve bu aşamadan sonra şiir ve müsikî birlikliği ayrı bir şekil ve anlam kazanmıştır. Arüz, uzun (kapalı) ve kısa (açık) hecelerın ahenkli dizilimine bağlı bir vezin sistemidir (Altınel, 2021: 19). Usûl Türk müsikisinin metrik sistemiyle ilgili bir kavramdır. Belirli düzümlerden oluşun ve belirli kalıplar halinde saptanmış ölçüleri ifade eder (Özkan, 2012: 199). Arüz-usûl ilişkisi ise klâsik eserlerdeki şiirin vezniyle (arüz) bestenin usûlü arasındaki matematiksel birlikliği ifade eder (Tanrıkorur, 1991: 710). Bu matematiksel birliklik sayesinde her arüz veznine uygun usûl ya da usûllerin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla buradan hareketle büyük bestekârların öncelikle besteleyecekleri şiirin arüz veznini sonra da ona uygun usûlü belirlediklerini ve bestelemeyi bu zeminde gerçekleştirdiklerini söylemek mümkündür (Altınel Çoban, 2021: 65). Tanrıkorur, bazı çevrelerin arüz-usûl ilişkisinin olmadığı yönündeki iddialarına en iyi cevabın günümüze kadar ulaşmış olan klâsik eserlerde olduğuna işaret etmiştir (Tanrıkorur, 1991: 711). Bunun için Türk müziği hakkındaki birçok konuyu olduğu gibi arüz-usûl ilişkisini de netleştirmek ve deşifre etmek için önemli bestekârların eserlerini incelemek gerekmektedir. Bu çalışmada Türk müziğinin önemli bestekârlarından biri olan Hacı Ârif Bey’in “Mefulû/mefailû/mefailû/feulûn” veznindeki şiirlerden bestelenmiş aksak usûlündeki şarkıları arüz-usûl ilişkisi açısından incelenmiştir.

Hacı Ârif Bey 1831’de İstanbul Eyüp’te doğmuştur. İlk müsikîsi eğitimini ondaki kabiliyeti keşf etmiş olan bestekâr Şâhinbeyzâde Mehmed Bey’den almıştır. Aynı zamanda Zekâî Dede’den de eser geçmiştir. Müzik eğitiminde ilerleyince hocası Mehmed Bey tarafından Dede Efendi ile tanıştırılmış, onun beğenisini kazanmış ve rahle-i tedrisinden geçmiştir (Özalp, 1986: 249). Hacı Ârif Bey 1884 yılında “Muzika-yi Hümâyun” Türk Müsikisi Bölümü’ne kaydolmuştur. Muzika-yi Hümâyun’da hocası Mehmed Bey’le Hâşim Bey’in derslerine katılmıştır (Özalp, 1986: 246-47). Hacı Ârif Bey herhangi bir saz çalmamasına ve nota bilmemesine rağmen büyük bir bestekârlık dehası göstermiş ve yaşadığı zamanın önemli müsikîşinasları arasına girmiştir (Sezgin, 1996: 440). Hacı Ârif Bey Dede Efendi’yi müteakip XIX. yüzyılın en önemli bestekârı olarak görülmektedir. Müsikîye verdiği katkılarla Merâgî, İtrî, III. Selim, Dede Efendi Ekolü gibi bir ekol olarak kabul görmüştür (Salgar, 2011: 39).

Hacı Ârif Bey’in klâsik formları çok iyi bilmesine rağmen daha çok şarkı formunda besteler yapmış, bu formun yaygınlaşmasını sağlamış ve bu formun en güzel örneklerini vermiştir (Burhan, 2018: 7). Çok velûd bir bestekâr olan Hacı Ârif Bey’in şarkılarında kullandığı güftelerin bir çoğun önemli güfte şâiri Mehmed Sâdi Bey’e aittir. Çok hızlı beste yapma kabiliyetine sahip olduğu rivayet olunur (Özalp, 1986: 250). Meşhur talebeleri arasında Mustafa Servet Efendi, Santûrî Edhem, Kanûnî Mehmed Bey, Giriftzen Âsım Bey, Levon Hancıyan, Lemi Atlı gibi müsikîşinasları saymak mümkündür (Özalp, 1986: 252). Şâirlik tarafı da olan Hacı Ârif Bey bazı bestelerinin güftesini kendisi yazmıştır (Özalp, 1986: 252).

Kürdîli Hicazkâr makamı ile Müsemmen usûlünü tertîp etmiş olan Hacı Ârif Bey, binden fazla şarkı, yüzü aşkın ilâhî ve başka formlarda eser bestelediği halde bunların üçte ikisinin yani 385 kadarının günümüze ulaştığı bildirilmiştir (Ateş, 2014, 101). Eserlerinde 44 ayrı makam kullandığı, daha çok kürdîlihicazkâr, hicazkâr, sûzinak, hicaz, nihâvend, uşşak, hüseyinî, karcıgar, muhayyer, ısfahan, hüzzam, sabâ, ve rast makamında eserler bestelemiştir (Sezgin, 1996, 440).

Hacı Ârif Bey’in yaşadığı çalkantılı ve acılı hayatın izlerini eserlerinde görmek mümkündür (Öztuna, 1986: 22). “Olmaz ilaç sine-i sad-pâreme”, “Niçin terk eyleyip gittin a zâlim”, “Düşer mi şânına ey şeh-i huban” gibi birçok şarkısı yaşadığı ayrılıkların sonrasında bestelenmiş şarkılardır (Öztuna, 1986: 24).

Dokuz zamanlı küçük bir usûl olan Aksak Usûlü, bir 4 zaman (Sofyan) ve bir 5 zamanın (Türk Aksağı) birleşimi ile 4+5 şeklinde oluşmuştur. 9/8’lik ve 9/4’lük olmak üzere iki mertebeye sahiptir. 2. mertebesi ‘Ağır Aksak’ usûlüdür (Özkan, 2000, 597).

Şekil: 1 Aksak Usûlü Birinci Mertebesi (Özkan, 2000: 597).

Aksak usûlü besteler daha çok hezec bahrine ait vezinlerinden oluşan güftelerden oluşmaktadır. Ayrıca remel bahrindeki kalıplar ve hece vezniyle yazılmış bazı güftelerde de aksak usûlü tercih edilmiştir. Sıklıkla türkü, şarkı, oyun havası ve ilâhî küçük formlarda kullanılmıştır (Tanrıkorur, 1989: 290). Bu çalışmada incelenen 14 şarkının güftesinin vezni olan "Mef'ûlü/Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/Fe'ûlün" Hezec bahrine mensuptur (Altınel, 2021: 24).

Yöntem

Çalışmada arüz-usûl ilişkisi açısından incelenen Hacı Ârif Bey'e ait Aksak usûlünde bestelenmiş ve Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün veznindeki güftelerden oluşan şarkıların notaları Aytaç Ergen'e ait "Notam" programından ve TRT Türk Sanat Müziği Arşivi'nden elde edilmiştir. Aksak usûlünde ve bu vezinde bestelenmiş 15 adet şarkının notalarına erişildi. Hacı Ârif Bey'e ait aksak şarkıların tamamının ve bu şarkılardan Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün vezninde güfteye sahip olanlarının tablosu çıkarıldı. Daha sonra bu 15 şarkının birinci mısralarının usûle dağılımları ve kaç ölçüde yerleşim gösterdikleri araştırıldı. Tespit edilen her farklı yerleşim bir şekil olarak kabul edildi. Her yerleşim için ayrı bir tablo yapıldı ve veznin usûle yerleşimi gösterildi. Tabloda birinci satırına vezin, 2. satırına güftenin birinci mısrası, üçüncü satıra da her hecenin yerleştiği zaman yazıldı. Şarkılara girişlerdeki esler (sus) ve varsa terennümler dahil olmak üzere veznin her bir hecesi ayrı bir kutuya yerleştirildi, onların altına da güftede de her bir vezin hecesine denk düşen hece ve onun altına da veznin her bir hecesi için verilen birim zamanı hesaplanarak rakamlar halinde yazılmıştır. Her şekle ait tablonun altına şarkı güftelerindeki imâleler, yerleşimleri hakkında bilgiler ve farklılık arz eden durumlar belirtilmiştir. Böylelikle Hacı Ârif Bey'e ait aksak usûlünde ve "Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün" veznindeki şarkıların arüz-usûl ilişkileri, vezinlerin usûle yerleşimleri zaman ölçüleri kıstas alınarak kantitatif bir analiz yöntemiyle incelenmiş ve bu konuda veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler sonuç bölümünde ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Bulgular

Yapılan araştırmalar neticesinde Hacı Ârif Bey'in aksak usûlünde bestelenmiş 88 şarkının olduğu tespit edildi (Tablo.1). Bu eserlerin 14 tanesi "Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün" vezninde yazılmış güftelerden oluşmaktadır (Tablo.2). Bu 14 şarkının 1 adedi bestenigâr, 1 adedi hüzzam, 1 adedi muhayyer, 2 adedi hicaz, 2 adedi kürdilhicazkâr, 2 adedi süznâk, 3 adedi segâh ve 3 adedi uşşak makamında bestelenmiştir.

Tablo.1. Hacı Ârif Bey'in Aksak Usûlündeki Şarkılarının Listesi

1	Lutfunu kestin a zalim âşık-ı biçâreden	Süreyyâ Efend,	Beyâtîaraban
2	Senin gibi dilber-i nâzik-tenden		Beyâtîaraban
3	Çok gördü felek şimdi beni	Mehmet Hafid Bey	Bestenigâr
4	Aman dağlar canım dağlar		Hicaz
5	Canım dağlar kuzum dağlar		Hicaz
6	Ey gonce-dehen şerbetine		Hicaz
7	Görmez oldum sevdiğim		Hicaz
8	Kurbânın olam ey âfet-i can		Hicaz
9	Kurdu meclis âşıkân peymânede		Hicaz
10	Severdim bir mey-i âşüfte-hâli		Hicaz
11	Tasdî edeyim yarı biraz da sühânimle	Mehmet Sâdi Bey	Hicaz
12	Açıl ey gonce-i sad-berk		Hicazkâr
13	Aldı gönlüm fend ile bir fitnekar		Hicazkâr
14	Bir cilve-ger nevrestedir		Hicazkâr
15	Dilerim zülfüne berdâr olayım		Hicazkâr
16	Ey meh efrûz-i cânânımsın benim		Hicazkâr
17	Firâk-ı yâr ile her dem rencidedir gönlüm		Hicazkâr
18	Mihnet-i aşka devâ âsan değil		Hüseyni

19	Bir gün beni dildâr acaba	Mehmed Hafid Bey	Hüzzam
20	Tazelendi tâb-ı âlem		Hüzzam
21	Bahar oldu sular çağlar		Irak
22	Gel ey rûh-i revân melek-sîmatım		İsfahan
23	Kim demiş aklım alan		İsfahan
24	Severim çâresiz ey mâh		İsfahan
25	Dağda tavşanlar gezer	Hacı Ârif Bey	Karcıgar
26	Gerçi kıyamam iki gözüm		Karcıgar
27	Mest-i eleme bâde-i ferhunde sunulmaz		Karcıgar
28	Mümkün olur mu sevmemek		Karcıgar
29	Yârımla bu şeb tanhaca kaldım		Karcıgar
30	Bir zülfü perişana yine yaktım	Mehmet Sadi Bey	Kürdilihicazkâr
31	Firkatin te'sir etti canıma		Kürdilihicazkâr
32	Güzelim hiç aramaz mı dil-âvâre seni		Kürdilihicazkâr
33	Harâb-ı deşt-i gamdır	Mehmet Sadi Bey	Kürdilihicazkâr
34	Kanlar döküyor derdin ile		Kürdilihicazkâr
35	Muntazır teşrifine hazır		Kürdilihicazkâr
36	Niçin terk eyleyip gittin	Hacı Ârif Bey	Kürdilihicazkâr
37	Sana hiç nâle eser		Kürdilihicazkâr
38	Sırma saçlı yâre kim		Kürdilihicazkâr
39	Azmeyler iken yâr ile		Mahur
40	Görsen ey çeşm-i felek		Mahur
41	Devâ yokmuş neden		Muhayyer
42	Ey âteş-i gam		Muhayyer
43	Humârı yok bozulmaz	Sami Paşazâde	Muhayyer
44	İlişti bir saç-ı Leylâ'ya		Muhayyer
45	İltimas etmeye yâre varınız	Hacı Ârif Bey	Muhayyer
46	Sahn-ı sînem yandı	Mehmed Sadi Bey	Muhayyer
47	Açılmamış bir gonca-ter		Muhayyer Sünbüle
48	Güzel görsem yanar	Mehmed Sadi Bey	Müstear
49	Bakmıyor çeşm-i siyah	Mehmed Sadi Bey	Nihâvend
50	Benim gönlüm kaldı sende		Nihâvend
51	Bülbülü dem-beste	Mehmed Hafid	Nihâvend
52	Dilberâ sende terahhüm		Nihâvend
53	Dil-i nâlân-ı çeşmin		Nihâvend
54	Dün gece rüyâda gördüm		Nihâvend
55	Meyler süzülün meydâna		Nihâvend
56	Nâdide hüsn-ü mümtaz		Nihâvend
57	Rûyinden at nikâbı		Nihâvend

58	Tâki elem-i felekle		Nihâvend
59	Vakf eyleyen de aşk idi		Nihâvend
60	Yâdigâr kaldı bana		Nihâvend
61	Zevkin ile ben de		Nihâvend
62	Dağlar yârımı gördün mü	Öksüz âşık Dede	Nikriz
63	Âyineyi al destine		Rast
64	Mükedder derd-i perderpeyle	Mehmed Sadi Bey	Rast
65	Haberin var mı saba	Mehmed Sadi Bey	Saba
66	Aşkınla düştüm âteşe		Saba Zemzeme
67	Bülbül yetişir bağrımı	Keçecizâde İzzet	Segâh
68	Feryadımı gördükçe benim	Leylâ Hanım	Segâh
69	Mahzun gönüle zevk u safa		Segâh
70	Akil ermez şu feleğin oy'nu çok		Sûzinak
71	Beni bî-zâr ederken serzenişler		Sûzinak
72	Çekme elem-ü derdini	Mehmed Sadi Bey	Sûzinak
73	Edemem kimseye hâlim	Mehmed Sadi Bey	Sûzinak
74	Eski hâli hiç göremem		Sûzinak
75	Meclis bezendi sun bâde		Sûzinak
76	Uslanmadı hala emeli bitmedi gönlüm		Sûzinak
77	Yine mürg-i seher âvâzelendi		Sûzinak
78	Rubûde oldu sim-tene gönlüm		Şehnaz
79	Ben ezâ-yı firkatinle		Şevkefza
80	Ağlamaz mı çeşm-i hasret		Uşşak
81	Baştan başa isterse		Uşşak
82	Bir melek-sîmâ peri gördüm	Mehmed Hafid Bey	Uşşak
83	Derdinle senin ey gül-i nevrete	Mehmed Sadi Bey	Uşşak
84	Devr-i lâlinde baş eğmem		Uşşak
85	Meyhane mi bu bezmi tarabhânei Cem mi	Mehmed Sadi Bey	Uşşak
86	Meyhaneyi seyrettim uşşaka mutaf olmuş	Şeyh Gâlip	Uşşak
87	Olmaz dilim elemden		Uşşak
88	Sen serv-i nazın ruhsar-ı âli		Uşşak

Tablo 2. Hacı Ârif Bey'in Aksak Usûlünde Güftesi "Mef'ûlü/Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/Fe'ûlün" Vezninde Bestelenmiş Şarkıları

1	Çok gördü felek şimdi beni bezmi civanda	Mehmed Hafid Bey	Bestenigâr
2	Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır		Hicaz
3	Tasdî edeyim yâri biraz da sühânimle	Mehmed Sadi Bey	Hicaz
4	Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi	Mehmed Hafid Bey	Hüzzam
5	Bir zülf-ü perîşâna yine yaktım abâyı	Mehmed Sadi Bey	Kürdilihicazkâr
6	Kanlar döküyor derdin ile dîde-i giryân		Kürdilihicazkâr
7	Ey âteş-i gam bağrımı yak kanlı kebâb et		Muhayyer
8	Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ	Leylâ Hanım	Segâh
9	Mahzun gönüle zevk u safâ kar-ger olmaz		Segâh
10	Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönlüm		Sûznâk
11	Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın	Mehmed Sadi Bey	Sûznâk
12	Baştan başa isterse cihan gülle donansın		Uşşak
13	Derdinle senin ey gül-i nevrete nihâlîm	Mehmed Sadi Bey	Uşşak
14	Meyhane mi bu bezmi tarabhane-i Cemmi	Mehmed Sadi Bey	Uşşak

"Mef'ûlü/Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/Fe'ûlün" vezninde bestelenmiş 14 adet aksak usûlündeki şarkı incelendiğinde yerleştirildiği usûl sayısına göre 6 farklı şekil tespit edilmiştir. Şarkıların 6'sı 7 ölçüye, 3'ü 4 ölçüye, 2'si 11 ölçüye, 2'si 5 ölçüye, 1'i 6, 1'i de 8 ölçüye yerleştirilmiştir.

Hacı Ârif Bey'in bu veznindeki şarkılarının, mısranın (veznin) yerleştiği ölçü sayısına göre 6 farklı şekil gösterdiği tespit edilmiştir. Şarkıların 5'i 7 ölçü, 3'ü 4 ölçü, 2'si 5 ölçü, 1'i 6 ölçü, 1'i 8 ölçü, 1'i de 8 ölçü yerleşim göstermiştir.

Tablo 3. Vezni 7 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Listesi

Meyhâne mi bû bezm-i tarab-hâne-i Cem mi	Uşşak
Baştan başa isterse cihan gülle donansın	Uşşak
Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönlüm	Sûznâk
Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ	Segâh
Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi	Hüzzam

7 ölçüye yerleşim gösteren şarkıların ikisi uşşak, biri sûznâk, biri segâh ve biri de hüzzam makamındadır. "Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönlüm" mısrasında "emeli" kelimesinin "li" hecesinde imâle vardır. "Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi" mısrasının "acaba" kelimesinin "ba" hecesinde imâle vardır.

Tablo.4. Vezni 7 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Vezin ve Hecelerin Zaman Yerleşim Tablosu

Güfte	es	Mey	hâ	ne	mi	bû	bez	mi	ta	rab	hâ	ne	i	Cem	mi
Vezin		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	es	Baş	tan	ba	şa	is	ter	se	ci	han	gül	le	do	nan	sın
Vezin		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	es	Us	lan	ma	dı	hâ	lâ	e	me	li	bit	me	di	gön	lüm
Vezin		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	Ah	Fer	yâ	dı	mı	gör	dük	çe	be	nim	ey	gü	li	râ	nâ
Vezin		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	es	Bir	gün	be	ni	dil	dâr	a	ca	ba	şâd	e	de	cek	mi
Vezin		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	0.5	1.5	2.5	2	2.5	2	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5

Uşşak makamındaki “Meyhâne mi bû bezm-i tarab-hâne-i cem mi” ve “Baştan başa isterse cihan gülle donansın”, sûznâk makamındaki “Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönlüm” ve segâh makamındaki “Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ” şarkılarının vezne göre zaman dağılımları aynı olup “1-1-3.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5” şeklindedir. “Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ” şarkısı dörtlük “ah” terennümüyle başlarken diğerleri dörtlük “es” ile başlamıştır. “Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi” isimli hüzzam şarkı diğer dört şarkıdan farklı olarak sekizlik es ile başlamıştır. Bu şarkıda vezne göre zaman dağılımı “0.5-1.5-2.5-2-2.5-2-3.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5” şeklindedir. Bu şarkının “acaba şâd edecek mi” yani “lü/mefâilü/feulün” bölümü diğer şarkıların aynı bölümleriyle aynı zaman dağılımını göstermiştir.

Tablo.5. Vezni 11 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Listesi

Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır	Hicaz
Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda	Bestenigâr

Tablo.6. Vezni 11 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Zaman Dağılımı

Güfte	of	Es	Ey	gon	ca	de	hen	şer	be	ti	ne	ca	nı	mı	kan	dır
Vezin			Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lûn
Zaman Dağılımı	18	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	of	Çargah	Çok	gör	dü	fe	lek	şim	di	be	ni	bez	mi	ci	van	da
Vezin			Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lûn
Zaman Dağılımı	18	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5

11 ölçüye yerleşim gösteren grup hicaz makamındaki “Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır” ve bestenigâr makamındaki “Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda” şarkılarından oluşmuştur. “Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır” mısrasının “şerbetin” kelimesinin “be” hecesinde ve “Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda” mısrasının “beni” kelimesinin “ni” hecesinde imâle vardır. İki şarkı da 4 ölçülük “of” terennümüyle başlamaktadır. “Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır” şarkısı dörtlük esle, “Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda” şarkısı ise dörtlük çargâh perdesiyle başlamıştır. Birinci mısra (vezin) 7 ölçüye yerleştirilmiş olup zaman dağılımı “1-1-3.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5” şeklinde gerçekleşmiştir. Bu iki şarkının 4 ölçülük “of terennümü haricinde zaman yerleşimi 7 ölçüye yerleşim gösteren şarkılarla aynı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo.7. Vezni 4 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Listesi

Derdinle senin ey gül-i nevreste nihâlim	Uşşak
Ey âteş-i gam bağrımı yak kanlı kebâb et	Muhayyer
Tasdî edeyim yârî biraz da sühânimle	Hicaz

Tablo.8. Vezni 4 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Zaman Dağılımı

Güfte	Der	din	le	se	nin	ey	gü	li	nev	res	te	ni	hâ	lim
Vezin	Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lûn
Zaman Dağılımı	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	Ey	â	te	şi	gam	bağ	rı	mı	yak	kan	lı	ke	bâb	et
Vezin	Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lûn
Zaman Dağılımı	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte	Tas	dî	e	de	yim	yâ	ri	bi	raz	da	sü	hâ	nim	le
Vezin	Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lûn
Zaman Dağılımı	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5

"Tasdî edeyim yâri biraz da sühânimle" mısrasında biraz da kelimesinde "da" hecesinde imâle vardır. Bu gruptaki şarkıların zaman dağılımları aynı olup "1-1-0.5-0.5-1.5-1-0.5-0.5-2.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklindedir.

Tablo.9. Vezni 8 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkı

Güfte		Ma	zun	gö	nü	le	zev	ku	sa	fâ	kar	i	ger	ol	maz	kâr	i	gâr	ol	maz
Vezin	Al	Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	2.5	1	1	2.5	5	1	0.5	2.5	1.5	0.5	1	1.5	4.5	1.5	0.5	1	1.5	4.5

"Mahzun gönüle zevk u safâ kar-ger olmaz" şarkısının "gönüle" kelimesindeki "le" hecesinde imâle vardır. Şarkının vezninin zaman dağılımı "1-1-2.5-1-1-2.5-5-1-0.5-2.5-1.5-0.5-1-1.5-4.5-1.5-0.5-1-1.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. Şarkının ikinci "mefâ'îlü" tef'îlesinin "lü" hecesinden sonraki yani "...lü/fe'uûün" kısmına denk düşen "kâr-ger olmaz" kelimeleri iki defa tekrar edilmiş. Bu da ölçü sayısını 2 adet daha artırmıştır.

Tablo.11. Vezni 5 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkı Listesi

Kanlar döküyor derdin ile dîde-i giryân	Kürdilihicazkâr
Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın	Süznâk

Tablo.12. Vezni 5 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkıların Vezin Zaman Dağılımı

Güfte	Es	Kan	lar	dö	kü	yor	der	din	i	le	dî	de	i	gir	yân
Vezin		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5
Güfte		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün
Vezin		Çek	me	e	le	mi	der	dî	ni	bu	deh	ri	fe	nâ	nın
Zaman Dağılımı	-	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5

Bu gruptaki her iki şarkı da 5 ölçüye yerleşim göstermiş olsa da zaman dağılımları açısından farklılıklar göstermiştir. "Kanlar döküyor derdin ile dîde-i giryân" şarkısı dörtlük bir esle başlıyor ve mısranın "ile" kelimesinin "le" hecesinde imâle vardır. Bu şarkının zaman dağılımı ise "1-1-3.5-0.5-0.5-2.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. "Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenânın" şarkısı direk sözle başlamaktadır. Zaman dağılımı "1-1-0.5-0.5-1-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. İki şarkının vezin dağılımı, ikinci "mefâ'îlü" tef'îlesinin "lü" hecesinden sonraki "...lü/fe'ülün" kısmında aynı şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo.13. Vezni 6 Ölçüye Yerleşim Gösteren Şarkı

Güfte	Bir	zül	fû	pe	rî	şâ	na	yi	ne	yak	tım	a	bâ	yı	yak	tım	a	bâ	yı
Vezin	Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün	î	lü	fe	û	lün
Zaman Dağılımı	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5

"Bir zülf-ü perîşâna yine yaktım abâyı" isimli kürdilihicazkâr şarkının vezni 6 ölçüye yerleşim göstermiştir. Şarkı direk sözle başlamış olup zaman yerleşimi ise "1-1-0.5-0.5-1.5-1-0.5-0.5-2.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5-1-0.5-0.5-

2.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. Mısranın "yine" kelimesinin "ne" hecesinde imâle vardır. İkinci "mefâ'îlü" tef'îlesinin "'îlü" hecesiyle "fe'ûlün" tef'îlesine denk düşen "yaktım abâyı" sözleri iki defa tekrar edilmiştir. Esasında bu şarkının vezin dağılımı güftenin başından "yaktım abâyı" tekrarına kadar 4 ölçü yerleşim gösteren şarkılarla aynı zaman dağılımını göstermiştir

Tablo. 14. "Mef'ûlü/Mefâ'îlû/Mefî'îlû/Fe'ûlün" Veznindeki 14 Şarkının Vezin Zaman Dağılım Tablosu

7'li															
	es	Mey	hâ	ne	mi	bû	bez	mi	ta	rab	hâ	ne	i	Ce	mi
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
	es	Baş	tan	ba	şa	is	ter	se	ci	han	gül	le	do	nar	sın
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
	es	Us	lan	ma	dı	hâ	lâ	e	me	li	bit	me	di	gör	lüm
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
	Ah	Fer	yâ	dı	mı	gör	dük	çe	be	nim	ey	gü	li	râ	nâ
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
	es	Bir	gün	be	ni	dil	dâr	a	ca	ba	şâd	e	de	cek	mi
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	0.5	1.5	2.5	2	2.5	2	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
11'li															
of		Ey	gon	ca	de	hen	şer	be	tî	ne	ca	nı	mı	kar	dır
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
18	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
of		Çok	gör	dü	fe	lek	şim	dî	be	ni	bez	mi	ci	var	da
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
18	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5
4'lü															
		Der	dîn	le	se	nin	ey	gü	li	nev	res	te	ni	hâ	lim
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5	
		Ey	â	te	şi	gam	bağ	rı	mı	yak	kan	lı	ke	bât	et
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5	
		Tas	dî	e	de	yim	yâ	ri	bi	raz	da	sü	hâ	nin	le
		Mef	û	lû	me	fâ	î	lû	me	fâ	î	lû	fe	û	lün
	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5	

5'li																				
	Es	Kan	lar	dö	kü	yor	der	din	i	le	dî	de	i	gir	yân					
		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün					
	1	1	3.5	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	1	0.5	0.5	2.5	4.5					
		Mef	û	lü	me	fâ	î	lü	me	fâ	î	lü	fe	û	lün					
		Çek	me	e	le	mi	der	dî	ni	bu	deh	ri	fe	nâ	nın					
	-	1	1	0.5	0.5	1.5	1	0.5	0.5	2.5	5.5	0.5	0.5	2.5	4.5					
8'li																				
	A	Ma	zu	gö	nü	le	ze	ku	sa	fâ	ka	i	ge	o	m	kâ	i	gâ	ol	m
		Mef	û	lü	m	fâ	î	lü	m	fâ	î	lü	fe	û	lü	î	lü	fe	û	lü
	1	1	2.	1	1	2.	5	1	0.	2.	1.	0.	1	1	4.	1.	0.	1	1.	4.
6'li																				
		Bir	zû	fû	pe	rî	şâ	na	yi	ne	ya	tı	a	b	yı	ya	tı	a	bâ	yı
		Mef	û	lü	m	fâ	î	lü	m	fâ	î	lü	fe	û	lü	î	lü	fe	û	lü
	1	1	0.	0.	1.	1	0.	0.	2.	1	0.	0.	2	4.	1	0.	0.	2.	4.	

Sonuç

Hacı Ârif Bey'in "Mef'ûlü/Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/Fe'ülün" veznindeki aksak usûlünde 14 şarkının arüz-usûl ilişkisi açısından incelenmesi sonucunda tespit edilen veriler tablo 14'te özet şekilde verilmiştir. Buna göre 7 ayrı makamda 14 aksak şarkının incelenmesinde aşağıdaki veriler elde edilmiştir.

"Mef'ûlü/Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/Fe'ülün" veznindeki aksak şarkılarda veznin yerleştiği ölçü sayısına göre 5 farklı şekil tespit edilmiştir. Buna göre 5 şarkının 7, 2 şarkının 11, 3 şarkının 4, 2 şarkının 5'li, 1 şarkının 6, 1 şarkının da 5 ölçüye yerleşim gösterdiği tespit edilmiştir.

7 ölçü usûle yerleştirilmiş olanlar şu şarkılardan oluşmuştur: Uşşak makamında olanlar "Meyhâne mi bû bezm-i tarab-hâne-i Cem mi" ve "Baştan başa isterse cihan gülle donansın", sûznâk makamında bestelenmiş olan "Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönlüm", segâh makamında bestelenmiş olan "Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ" ve hüzzam makamında bestelenmiş olan "Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi". "Meyhâne mi bû bezm-i tarab-hâne-i Cem mi", "Baştan başa isterse cihan gülle donansın", "Uslanmadı hâlâ emeli bitmedi gönlüm" ve "Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ" şarkılarının vezinleri aynı zaman dağılımına sahip olup "1-1-3.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklinde dağılım göstermiştir. "Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ" şarkısı dörtlük "ah" terennümüyle başlarken diğerleri dörtlük es ile başlamıştır. "Bir gün beni dildâr acaba şâd edecek mi" isimli hüzzam şarkı diğer dört şarkıdan farklı olarak sekizlik es ile başlamıştır. Bu şarkıda vezne göre zaman dağılımı "0.5-1.5-2.5-2-2.5-2-3.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. Bu şarkının "acaba şâd edecek mi" yani "...lü/mefâ'ilü/feulün" bölümü diğer şarkıların aynı bölümleriyle aynı zaman dağılımını göstermiştir.

11 ölçüye yerleşim gösteren grup hicaz makamındaki "Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır" ve bestenigâr makamındaki "Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda" şarkısından oluşmaktadır. Her iki şarkı da 4 ölçü "of" terennümüyle başlamaktadır. Vezinli bölüme geçiş "Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır" şarkısında dörtlük es, "Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda" şarkısında ise dörtlük çargâh perdesiyle

olmaktadır. Bu şarkılarda vezin yerleşimi 7 ölçüde gerçekleşmiştir ve zaman dağılımı "1-1-3.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklindedir. Bu şarkılardaki vezin yerleşiminin 7 ölçüye yerleşim gösterenlerle aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu iki grup arasındaki tek fark "Ey gonce-dehen şerbetine cânımı kandır" ve "Çok gördü felek şimdi beni bezm-i civanda" şarkılarının 4 ölçü "of" ile başlamış olmasıdır. Bu verilere göre 11 ölçüye yerleşenlerle 7 ölçüye yerleşim gösterenlerin vezin yerleşimi ve zaman dağılımına göre aynı grupta olduğunu söylemek mümkündür.

4 ölçüye yerleşim gösteren grup uşşak makamındaki "Derdinle senin ey gül-i nevreste nihâlim", muhayyer makamındaki "Ey âteş-i gam bağrımı yak kanlı kebâb et" ve hicaz makamındaki "Tasdi edeyim yâri biraz da sühânimle" şarkılarından oluşmaktadır. Bu gruptaki şarkıların zaman dağılımları aynı olup "1-1-0.5-0.5—1.5-1-0.5-0.5-2.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklindedir.

6 ölçüye yerleşim gösteren şarkı kürdilihicazkâr makamındaki "Bir zülf-ü perîşâna yine yaktım abâyı" şarkısıdır. Şarkı direk sözle başlamış olup zaman yerleşimi ise "1-1-0.5-0.5-1.5-1-0.5-0.5-2.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. İkinci "mefâ'îlü" tef'îlesinin "îlü" hecesiyle "fe'ûlün tef'îlesine denk düşen "yaktım abâyı" sözleri iki defa tekrar edilmektedir. Bu şarkının "yaktım abâyı" bölümünün tekrarına kadarki zaman dağılımının 4 ölçüye yerleşim gösteren gruptaki şarkılarla aynı olduğu tespit edilmiştir. Bu şekilde bu şarkıyı 4'lü dağılım gösterenlerle aynı grupta düşünmek mümkündür.

8 ölçüye yerleşim gösteren şarkı segâh makamındaki "Mahzun gönüle zevk u safâ kâr-ger olmaz" şarkısıdır. Veznin zaman dağılımı "1-1-2.5-1-1-2.5-5-1-0.5-2.5-1.5-0.5-1-1.5-4.5-1.5-0.5-1-1.5-4.5" şeklinde gerçekleşmiştir. Bu şarkıda 2. "mefâ'îlü" tef'îlesinin "lü" hecesinden sonraki yani "...lü/fe'ûlün" kısmına denk düşen "kâr-ger olmaz" kelimeleri iki defa tekrar edilmiş olduğundan ölçü sayısı 6'dan 8'e yükselmiştir. Bu yerleşim başka yerleşimlerle bir benzerlik göstermemiştir.

5 ölçüye yerleşim gösteren grup kürdilihicazkâr makamındaki "Kanlar döküyor derdin ile dîde-i giryân" ve sûznâk makamındaki "Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın" şarkılarından oluşmaktadır. Bu gruptaki iki şarkı arasında vezinlerinin 5 ölçüye yerleşmiş olmalarının haricinde bir benzerlik gözlenmemiştir. Zaman dağılımları farklılık göstermiştir. "Kanlar döküyor derdin ile dîde-i giryân" şarkısı dörtlük bir esle başlamakta ve zaman dağılımı "1-1-3.5-0.5-0.5-2.5-1-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklindedir. "Çekme elem-i derdini bu dehr-i fenanın" şarkısı ise direk sözle başlamakta ve zaman dağılımı "1-1-0.5-0.5-1-0.5-0.5-2.5-5.5-0.5-0.5-2.5-4.5" şeklindedir. Ancak iki şarkının ikinci "mefâ'îlü" tef'îlesinin "lü" hecesinden sonraki "...lü/fe'ûlün" kısmında aynı zaman dağılımı söz konusu olmaktadır.

Bu veriler ışığında Hacı Ârif Bey'in "Mef'ûlü/Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/Fe'ûlün" veznindeki 14 aksak şarkının daha çok 7 ölçü (7 adet) ve 4 ölçü (4 adet) yerleşim gösterdikleri tespit edilmiştir. Buradan hareketle Hacı Ârif Bey'in bu şarkıları arüz-usûl kâidelerini gözeterek bestelediği kanaati hasıl olmuştur. Türk müziğinin bestecilik açısından önemli bir unsuru olan arüz-usûl ilişkisinin daha iyi deşifre edilebilmesi ve anlaşılabilmesi için daha çok çalışmaya ihtiyaç söz konusudur.

Kaynaklar

- Altınel, N.Y. Türk Müsîkisinde Arüz-USûl İlişkisi, İstanbul, Karekök Yayınları, 2021.
- Ayten, Kaplan. Kültürel Müzikoloji, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 2005.
- Burhan, A. T. *Hacı Ârif Bey'in Kürdilihicazkâr eserinin makamsal incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Erdoğan, A. T. E. Ş. (2014). Klâsikten Neoklâsiğe Müsîkî Medeniyetimiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (32), 89-106.
- Ergen, Aytaç. "Notam Koleksiyonu". <http://www.sanatmuziginotalari.com/default.asp>
- Haşim, A. (2004). Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar. *Bütün Şiirleri: Piyâle/Göl Saatleri/Diğer Şiirler*. Çev. Yusuf Çotuksöken
- Özalp, N. Türk Müsîkîsi Tarihi-Derleme, 1. cilt. Ankara: TRT Yayınları.1986.
- Özkan, İ.H. (2012). Usûl. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde cilt. 42, s. 199-201. İstanbul, TDV İslam Ansiklopedisi.
- Öztuna, Y. Hacı Ârif Bey. (1. Baskı). İstanbul: Afşaroğlu Matbaası. 1986.
- Salgar, F. (2011). Hacı Ârif Bey (Hayatı-Sanatı-Eserleri). İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Sezgin, Bekir Sıdkı. (1996). *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde cilt. 14, s. 440 442. İstanbul, TDV İslam Ansiklopedisi.
- Tanrıkorur, C. (1991). Türk Müsîkisinde Usûl-Vezin Münasebeti. *Erdem*, Cilt 7, sayı 20, 709-732.
- Tanrıkorur, C. (1989). *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde cilt 2, s. 290, İstanbul. TDV İslam Ansiklopedisi TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Türk Sanat Müziği Repertuarı Arşivi
- Yüceyontar, İ, Bahar, M. (2015). "Cumhuriyet Döneminde Şiir ve Müzik: Âşıklık Geleneği". Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi Cilt I / Sayı 1.

THE RELATIONSHIP BETWEEN ARÛZ AND USÛL IN HACI ÂRİF BEY'S AKSAK SONGS IN THE METER OF MEF'ÛLÛ/MEFÂ'ÎLÛ/MEFÂ'ÎLÛ/FE'ÛLÛN

Deniz Adnan ÇOBAN

ABSTRACT

Throughout history, poetry and music have continued their adventures by feeding each other. Turkish music has also shown a parallel development process with poetry. Poetry has almost become an element that determines the identity of Turkish music. So much so that the term "Verbal Music" was used for Turkish music. Especially with the introduction of arüz into Turkish poetry, the unity of poetry and music in Turkish music gained a different shape and meaning. From the mathematical correlation between the natural harmony in arüz and the Usûl of composition, a set of rules called "the Arüz-Usûl Relationship" was formed. When the classical works are analyzed, it is understood that important composers of Turkish music composed their works in the light of these principles. Analyzing the arüz-usûl relationship of classical works contributes to the development of composition and a better understanding of the works. In this study, 14 songs of Hacı Ârif Bey, the most important composer of the song form, whose lyrics are composed of the arüz meter "Mef'ûlü/Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/ Mefâ'îlü/Fe'ûlün" in the aksak usûl are analyzed in terms of the arüz-usûl relationship. In this study it was determined that the arüz meter in these songs was placed in 4, 5, 6, 7, 8 and 11 measures. It was observed that the most placement was realized in 7 measures with 5 songs. This was followed by 3 songs in 4 measures. Two songs had 11, 2 songs had 5, 1 song had 6 and 1 song had 8 measures. For the development of composition and to analyze the works much better, there is the need more research examining the relationship between arüz and usûl.

Keywords: Hacı Ârif Bey, song, aksak usûl, arüz-usûl relationship